

PINIGAI POLITIKOJE: JUNGTTINIŲ AMERIKOS VALSTIJŲ IR EUROPOS ŠALIŲ POLITINIO FINANSAVIMO TENDENCIJŲ ANALIZĖ

ARNAS ALEKSANDRAVIČIUS

*Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Medijų tyrimų laboratorijos doktorantas
Vilnius University Faculty of Communication
PhD Student at Media Research Lab
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. paštas arnas.aleksandravicius@kf.stud.vu.lt*

Santrauka

Straipsnyje apžvelgiamas Jungtinių Amerikos Valstijų ir Europos šalių politinio finansavimo teisinis reguliavimas ir analizuojami mokslo darbai, kuriuose tiriama šių šalių politinis finansavimas. Straipsnio tikslas – išnagrinėjus Jungtinėse Valstijose ir Europos valstybėse atliktus partijų ir politikų vykdomo lėšų rinkimo tyrimus, nustatyti pagrindines šių tyrimų kryptis ir trūkstamų tyrimų temas. Tokios analizės aktualumas grindžiamas tuo, kad tyrimų analizė padeda geriau suprasti politinio finansavimo situaciją Jungtinėse Valstijose ir Europos valstybėse, nustatyti šia tema atliekamų tyrimų tendencijas bei naujų tyrimų poreikį. Be to, tokia analizė ir susistemintas politinio finansavimo tyrimų tematikos pateikimas gali būti kaip pagrindas būsimiems politinio finansavimo tyrimams Jungtinėse Valstijose ar Europos valstybėse.

Politinio finansavimo teisinio reguliavimo apžvalga leidžia teigti, kad Jungtinėse Valstijose ir Europos šalyse galiojantys politinio finansavimo įstatymai dažnai skiriasi, tačiau ir vienur, ir kitur daugeliu atvejų yra

sudarytos palankios sąlygos partijoms bei politikams rinkti lėšas iš rėmėjų. Išanalizavus mokslinius tyrimus, išskirtos pagrindinės jų kryptys Jungtinėse Valstijose ir Europoje. Nustatyta, kad politinio finansavimo tyrimų sritis, kurioje Europos šalys labiausiai atsilieka nuo Jungtinių Valstijų, yra lėšų rinkimas iš individualių aukotojų, ypač pasitelkiant internetą, kaip lėšų rinkimo komunikacijos priemonę. Pastebėta, kad trūksta tyrimų, kuriuose lėšų rinkimas būtų analizuojamas iš komunikacijos perspektyvos. Straipsnyje taip pat tiriamos partijų ir politikų galimybės pritraukti daugiau lėšų iš individualių aukotojų, ypač pasitelkiant interneto galimybes.

Reikšminiai žodžiai: politinis finansavimas; politinių kampanijų finansavimas; lėšų rinkimas; politinio finansavimo reguliavimas; politinių partijų rėmėjai; politinės partijos.

Įvadas

Finansiniai ištekliai nuo seno turi didelę reikšmę politikoje, nes daugiau lėšų valdanti politinė jėga gali sau leisti didesnės apimties rinkimų kampanijas ir brangiau kainuojančius agitacijos būdus. Anksčiausiais laikais plačios finansinės galimybės per rinkimus reiškė galią papirkti rinkėjus, kadangi neegzistavo įstatymai, kurie tai draustų. Teigiama, kad ir George'as Washingtonas, pralaimėjęs pirmus rinkimus į Virdžinijos atstovų rūmus 1755 metais, kituose rinkimuose 1757 metais savo rinkėjams pirkė ir dovanojo romo, punšo, sidro, alaus ir tuos rinkimus laimėjo. Niuorke Bruklino rajono respublikonai 1876 metais gatvėmis vedžiojo du jaučius, vėliau tą pačią dieną juos paskerdė ir parke iškepė, o mėsą išdalijo susirinkusiems tūkstančiams rinkėjų¹. Daugelis politikų įvairiose demokratinėse šalyse XIX amžiuje turėjo beveik

¹ Bramen, Lisa. Swilling the Planters With Bumbo: When Booze Bought Elections, 2010. Prieiga per internetą: <http://www.smithsonianmag.com/arts-culture/swilling-the-planters-with-bumbo-when-booze-bought-elections-102758236/?no-ist> [žiūrėta 2016 m. spalio 2 d.].

neribotas galimybes rinkti lėšas ir jas leisti politiniams tikslams, tačiau XIX a. pabaigoje Jungtinėse Valstijose ir Jungtinėje Karalystėje buvo priimti pirmieji tai varžantys įstatymai.

Jungtinėse Valstijose 1883 metais priimtas Pendletono tarnautojų reformos įstatymas² uždraudė politikams gauti lėšų mainais už valstybės tarnautojo darbo vietą, o 1907 metais buvo priimtas Tillmano aktas, neleidžiantis korporacijoms finansiškai remti kandidatų. 1939 metų Hatcho aktas uždraudė politikams naudoti valstybės lėšas per savo kampanijas, taip pat renkant lėšas rinkimų kampanijai už jas žadėti atsilyginti postais, paaukštinimais, sutartimis ir kitomis paslaugomis. Jungtinėje Karalystėje 1883 metais buvo priimtas Korupcijos ir nelegalios veiklos prevencijos aktas³, kuriame, priešingai nei Jungtinių Valstijų įstatymuose, buvo orientuojamasi ne į finansinės paramos politikams ribojimą, bet į kandidatų išlaidų ribojimą. Garbės apdovanojimų (piktnaudžiavimo prevencijos) aktas⁴, Jungtinėje Karalystėje įsigaliojęs 1926 metais, uždraudė politikams už pinigus pardavinėti titulus ir valstybės apdovanojimus.

Politinį finansavimą reguliuojantys įstatymai įvairiose šalyse leidžiami ir atnaujinami iki šiol, tačiau dar niekada lėšų rinkimas politikoje nevaizdina tokio svarbaus vaidmens kaip XXI amžiuje. Chrisas W. Bonneau teigia, kad „lėšų rinkimas kampanijai, suteikdamas galimybę vienam kandidatui ir atimdamas ją iš kito, vaidina pagrindinį vaidmenį rinkimų procese“⁵. Davidas B. Magleby tvirtina, kad lėšų rinkimo ir jų išleidimo reikšmės bent jau tam tikrose valstijose „neįmanoma pervertinti“⁶. Tai ypač aktualu prieš rinkimus, nes tiesiogiai

² Angl. *Pendleton Civil Service Reform Act*.

³ Angl. *Corrupt and Illegal Practices Prevention Act*.

⁴ Angl. *Honours (Prevention of Abuses) Act*.

⁵ Bonneau, Chris W. Campaign Fundraising in State Supreme Court Elections. *Social Science Quarterly*. 2007, vol. 88, no. 1.

⁶ Magleby, David B. *Rolling in the Dough: The Continued Surge in Individual Contributions to Presidential Candidates and Party Committees*. All Faculty Publications, 2008, paper 198.

lemia, kaip dažnai ir kaip efektyviai partija ar kandidatas gali pasiekti rinkėjus mokamais komunikacijos kanalais, kurių galimybės nuolat auga.

Didėjant lėšų įtakai politikoje, tema tapo aktuali ir įvairių sričių mokslininkams. Pirmieji mokslo darbai apie politinį finansavimą Jungtinėse Valstijose pasirodė dar XX a. pirmoje pusėje, o Europoje temą rimtai tyrinėti imta tik praėjus dešimtmečiui po Antrojo pasaulinio karo. Šiandien tokių tyrimų daroma daug – analizuojamas ir išsivysčiusių, ir besivystančių šalių politinis finansavimas visuose žemynuose, daugelyje pasaulio šalių. Šiame straipsnyje politinio finansavimo tyrimai analizuojami atskirai, jie skirstomi į dvi dalis – atliekamus Jungtinėse Valstijose ir atliekamus Europos valstybėse. Tyrimų skirstymas į šias dvi grupes pasirinktas todėl, kad Jungtinių Valstijų politinio finansavimo sistema yra išskirtinė, o šioje šalyje per rinkimus surenkama ir išleidžiama daugiau lėšų nei bet kurioje kitoje pasaulio šalyje⁷. Be to, apie politinį finansavimą Jungtinėse Valstijose parengta ypač daug mokslo darbų ir atliekama kur kas daugiau tyrimų nei kitose šalyse. Europoje lėšų rinkimas dar nėra tapęs kertiniu rinkimų kampanijos elementu ir politinio finansavimo tyrimų Europos šalyse pasitaiko mažiau.

Šiame straipsnyje analizuojama Jungtinių Valstijų ir Europos šalių partijų finansinio reguliavimo aplinka ir šiose valstybėse atlikti politinio finansavimo tyrimai. Straipsnio tikslas – išnagrinėjus Jungtinėse Valstijose ir Europos valstybėse atliktus partijų ir politikų vykdomo lėšų rinkimo tyrimus, nustatyti pagrindines šių tyrimų kryptis ir trūkstamų tyrimų temas. Tokia analizė reikalinga, nes ji padėtų suprasti politinio finansavimo tyrimų tendencijas įvairiose valstybėse, įvertinti politinį finansavimą reguliuojančių įstatymų įtaką Jungtinių Valstijų ir

⁷ Pavyzdžiui, 2016 m. Jungtinių Valstijų prezidento rinkimuose kandidatė Hillary Clinton iš viso surinko 1,4 milijardo dolerių, o rinkimus laimėjęs Donaldas Trumpas – 932 milijonus dolerių. Britų konservatoriai 2015 metais surinko 33,6 milijono svarų sterlingų, o leiboristai – 28,7 milijono.

Europos valstybių politinių partijų galimybėms renkant lėšas. Taip pat tokia analizė ir susistemintas politinio finansavimo tyrimų tematikos pateikimas gali būti kaip pagrindas būsimiems politinio finansavimo tyrimams Jungtinėse Valstijose ar Europoje.

Politinio finansavimo teisinio reguliavimo ypatumai Europoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose

Tiek Europos valstybėse, tiek Jungtinėse Valstijose galiojantys įstatymai numato galimybes partijoms ir politikams pritraukti lėšų įvairiais būdais – gauti valstybės finansinę paramą, rinkti aukas iš rėmėjų ar rinkti narystės mokesčius. Vis dėlto įvairiose šalyse politinio finansavimo reguliavimas skiriasi. Šioje straipsnio dalyje analizuojami įvairių valstybių teisinio reguliavimo ypatumai, kurie daro įtaką tų šalių politinių partijų ar kandidatų galimybėms rinkti lėšas.

Įskirtinis partijų finansavimo bruožas, būdingas Europos šalims, yra valstybės finansinė parama, teikiama partijoms. Pirmoji Europos šalis, įteisinusi tokį partijų finansavimą 1958 metais, buvo Vokietijos Federacinė Respublika. Vėliau šis finansavimo būdas ėmė sparčiai populiarėti, o 2014 metais vienintelė Europos Sąjungos šalis, neįteisinusi valstybės paramos politinėms partijoms, buvo Malta. 2015 metais ir Maltos parlamentas įteisino partijų finansavimą valstybės lėšomis⁸. Svarbu paminėti, kad 2014 metais Italijos parlamente nutarta priešingai – laipsniškai atsisakyti valstybės finansavimo, kad būtų išvengta korupcijos panaudojant šias lėšas⁹. Partijų finansavimas valstybės lėšomis

⁸ Party financing: a lost opportunity. *Malta Today*, 2015. Prieiga per internetą: http://www.maltatoday.com.mt/comment/editorial/55378/party_financing_a_lost_opportunity#.WLW1kDvyg2w [žiūrėta 2016 m. spalio 3 d.].

⁹ Di Giorgio, Massimiliano; Scherer, Steve. Italy votes to phase out public financing of political parties. *Reuters*, 2014. Prieiga per internetą: <http://www.reuters.com/article/us-italy-politics-financing-idUSBREA1J1IL20140220> [žiūrėta 2016 m. spalio 3 d.].

šioje šalyje turėtų būti galutinai panaikintas 2017 metų pabaigoje arba 2018 metais, nuo tada Italija bus vienintelė Europos Sąjungos valstybė, neteikianti partijoms lėšų.

Partijos, siekiančios gauti finansavimą iš valstybės, kiekvienoje šalyje turi atitikti savus nustatytus kriterijus. Dažniausiai kriterijai apibrėžiami tam tikru konkrečios partijos surinktu balsų skaičiumi arba surinktų balsų procentu nuo visų pastaruosiuose nacionaliniuose rinkimuose atiduotų balsų skaičiaus. Kitos galimos sąlygos – partija pastaruosiuose rinkimuose privalo būti iškovojousi tam tikrą skaičių vietų šalies parlamente, turėti tam tikrą skaičių narių arba būti surinkusi ne mažiau kaip tam tikrą procentą balsų kiekvienoje apygardoje, kurioje buvo iškėlus kandidata.

Jungtinės Karalystės partijos, pretenduojančios į valstybės finansavimą, privalo turėti bent du narius Bendruomenių rūmuose. Valstybės lėšos paskirstomos proporcingai pagal gautus balsus ir laimėtas vietas. Papildomą finansavimą gali gauti opozicijos partijos, jei jos iškovojo bent dvi vietas arba surinko daugiau nei 150 tūkst. balsų pastaruosiuose visuotiniuose rinkimuose¹⁰.

Vokietijoje valstybės finansavimo siekiančios partijos turi surinkti bent 0,5 proc. balsų rinkimuose į Europos Parlamentą ir (ar) 1 proc. balsų nacionaliniuose rinkimuose arba 10 proc. balsų savo apygardoje. Į valstybės paramą negali pretenduoti partijos, dalyvaujančios tik Europos Parlamento arba tik savivaldos rinkimuose. Partijos gauna tam tikrą sumą pinigų už kiekvieną gautą balsą pastaruosiuose rinkimuose į Europos Parlamentą arba Bundestagą. Už pirmus keturis milijonus balsų partija gauna 0,85 euro už balsą, o už likusius – 0,70 euro už balsą. Svarbus aspektas yra tas, kad bent pusė partijos pajamų privalo būti

¹⁰ Van Klingeren, M. et al. Party Financing And Referendum Campaigns In Eu Member States. *European Parliament*, 2015. Prieiga per internetą: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/519217/IPOL_STU\(2015\)519217_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/519217/IPOL_STU(2015)519217_EN.pdf) [žiūrėta 2016 m. spalio 3 d.].

surinkta iš kitų šaltinių¹¹. Tai rodo, kad Vokietijoje yra skatinamas lėšų rinkimas iš rėmėjų.

Prancūzijoje valstybės finansinę paramą gali gauti partijos, kurios surinko bent 1 proc. balsų 50-yje apygardų arba 1 proc. balsų visose apygardose, kuriose dalyvavo rinkimuose. Lėšos skiriamos proporcingai balsų, gautų pastaruosiuose parlamento rinkimuose, skaičiui, taip pat kasmet proporcingai parlamentarų, kurie deklaruoja esantys konkrečios partijos nariai, skaičiui. Be to, Prancūzijoje egzistuoja galimybė kandidatams atgauti iš valstybės lėšas, išleistas per rinkimų kampaniją¹².

Lietuvoje valstybė irgi teikia dotacijas partijoms, į jas gali pretenduoti daugiau nei 3 proc. rinkėjų balsų pastaruosiuose rinkimuose surinkusios partijos, o pinigai skiriami atsižvelgiant į partijos gautų balsų skaičių. Per 2016 metus Lietuvos politinės partijos iš valstybės bendrai gavo 5,5 milijono eurų¹³.

Kitoks nei Europos valstybėse finansavimo, teikiamo dalyvaujančioms politikoje, modelis egzistuoja Jungtinėse Valstijose. Šioje šalyje valstybės finansavimas partijoms ir kandidatams gali būti skiriamas tik per prezidento rinkimus. Valstybės lėšos skiriamos trimis būdais: a) per pirminius rinkimus kandidatai gali gauti 250 dolerių už kiekvieną tokio paties dydžio ar didesnę auką, gautą iš rėmėjų; b) valstybės lėšomis gali būti organizuojamos didžiųjų partijų nacionalinės konvencijos, kuriose renkami partijų kandidatai; c) valstybės lėšomis gali būti finansuojami konvencijose išrinktų parių kandidatai į prezidentus. Jungtinėse Valstijose svarbus rinkimų finansavimo valstybės lėšomis ypatumas yra tas, kad priėmę valstybės lėšas kandidatai įsipareigoja laikytis išlaidų limito. Pavyzdžiui, per 2016 metų rinkimus valstybės lėšas priėmę kandidatai į prezidentus būtų negalėję išleisti daugiau

¹¹ *Ten pat.*

¹² *Ten pat.*

¹³ Valstybės biudžeto dotacijos ir dalies išlaidų politinei kampanijai kompensavimas. Vyriausioji rinkimų komisija, 2016. Prieiga per internetą: <http://www.vrk.lt/valstybes-biudžeto-dotacijos-ir-dalies-islaidu-politinei-kampanijai-kompensavimas> [žiūrėta 2016 m. spalio 5 d.].

kaip 48,07 milijono dolerių per pirminius rinkimus ir 96,14 milijono dolerių per pagrindinius rinkimus¹⁴.

Įvairių skirtumų galima pastebėti tarp tam tikrų Europos šalių ir Jungtinių Valstijų partijoms ir politikams įstatymo numatytų galimybių rinkti lėšas iš rėmėjų. Dažniausiai pasitaikantys skirtumai priklauso nuo to, ar egzistuoja limitai, kiek kandidatas ar partija gali gauti lėšų iš vieno asmens, ar gali gauti lėšų iš verslo įmonių arba užsienio. Dar vienas svarbus aspektas – ar egzistuoja limitai, kiek lėšų partija ar kandidatas iš viso gali surinkti iš visų rėmėjų ir kiek galima išleisti vienai rinkimų kampanijai.

Jungtinėje Karalystėje partijoms ir politikams aukoti gali kiekvienas asmuo, esantis šalies rinkėjų sąraše, ar kiekviena šalyje registruota organizacija (įskaitant verslo įmones). Jungtinėje Karalystėje nėra jokių limitų, ribojančių aukojamų lėšų sumą. Partijos turi registruoti visas aukas, o apie dideles aukas pranešti šalies rinkimų komisijai (vėliau šie duomenys skelbiami internete, viešoje aukotojų duomenų bazėje)¹⁵. Viršutinės išlaidų ribos – tai apribojimas, turintis didelę reikšmę partijų galimybėms rinkti lėšas Jungtinėje Karalystėje. Šie išlaidų limitai nustato, kiek daugiausia lėšų partijos gali išleisti konkretiems rinkimams. Jie kinta per kiekvienus rinkimus, be to, priklauso ir nuo partijos keliamų kandidatų skaičiaus.

Vokietijoje partijoms ir kandidatams yra sudarytos palankios sąlygos rinkti lėšas iš rėmėjų. Vieninteliai apribojimai – lėšas aukoti draudžiama tik įmonėms, turinčioms sutarčių su vyriausybe, taip pat yra draudžiamos anoniminės aukos. Vokietijos įstatymai nenumato limitų nei kiek lėšų partijai ar politikui gali paaukoti vienas žmogus, nei kiek lėšų iš viso galima surinkti iš rėmėjų. Neegzistuoja ir jokie išlaidų limitai – vienai kampanijai galima surinkti ir išleisti tiek lėšų, kiek pageidaujama.

¹⁴ Quick Answers to Public Funding Questions. Federal Election Commission, n. d. Prieiga per internetą: http://www.fec.gov/ans/answers_public_funding.shtml [žiūrėta 2016 m. spalio 5 d.].

¹⁵ Donations and loans to political parties. The Electoral Commission, n. d. Prieiga per internetą: <http://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/political-parties-campaigning-and-donations/donations-and-loans-to-political-parties> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 14 d.].

Prancūzijoje egzistuoja griežtesni apribojimai – partijos ir politikai negali gauti lėšų nei iš juridinių asmenų, nei iš užsienio. Draudžiamos ir anoniminės aukos. Prancūzijoje irgi galioja apribojimas, leidžiantis vienam asmeniui paaukoti partijai ar politikui ne daugiau kaip 30 000 eurų. Kitų lėšų rinkimo ar išlaidų limitų Prancūzijos įstatymai nenumato.

Lietuvoje galiojantys politinių lėšų rinkimo įstatymai kelia rimtų suvaržymų partijų ir politikų galimybėms rinkti lėšas. Asmuo vienam politinės kampanijos dalyviui gali paaukoti ne daugiau kaip 7 570 eurų, o visi rėmėjai, aukojantys daugiau nei po 12 eurų, privalo deklaruoti turtą ir pajamas¹⁶. Taip pat Lietuvoje egzistuoja ir kandidatų bei partijų išlaidų limitai, apskaičiuojami pagal specialias formules. Pavyzdžiui, per 2016 metų Seimo rinkimus partijų sąrašai galėjo išleisti ne daugiau kaip 740 tūkst. eurų, o vienmandatėse iškelti kandidatai – nuo 19 000 iki 22 000 eurų, priklausomai nuo apygardos dydžio¹⁷.

Jungtinėse Valstijose įstatymai numato lėšų aukojimo limitus rėmėjams – vienas asmuo per vienus rinkimus kandidatui gali paaukoti ne daugiau kaip 2 700 dolerių. Verslo korporacijoms draudžiama tiesiogiai remti kandidatus. Kandidatų išlaidoms Jungtinėse Valstijose limitų nėra, išskyrus jau minėtus atvejus, kai kandidatas priima valstybės finansavimą. Jokie limitai netaikomi nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetams – šios organizacijos gali neribotai, dažnai ir anonimiškai, rinkti lėšas tiek iš individualių rėmėjų, tiek iš organizacijų (tarp jų ir iš verslo įmonių) ir surinktas lėšas išleisti agitacijai už kandidatą ar prieš jį.

Apibendrinant pasakytina, kad Europos šalių ir Jungtinių Valstijų teisinis politinio finansavimo reguliavimas turi ir skirtumų, ir panašumų. Europoje yra geriau išplėtotos valstybės finansavimo tradicijos – ši

¹⁶ Aukos. Vyriausioji rinkimų komisija, n. d. Prieiga per internetą: <http://www.vrk.lt/aukos-2016> [žiūrėta 2016 m. spalio 26 d.].

¹⁷ Nustatyti politinės kampanijos išlaidų limitai 2016 metams. Vyriausioji rinkimų komisija, 2016. Prieiga per internetą: <http://www.vrk.lt/naujienos/-/content/10180/1/nustatyti-politines-kampanijos-islaidu-limitai-2016-metams> [žiūrėta 2016 m. spalio 29 d.].

partijų finansavimo būdą taiko absoliuti dauguma žemyno šalių. Jungtinėse Valstijose valstybės finansavimas tampa iš esmės nereikalingas: nors jis gali būti skiriamas tik prezidento rinkimams, nuo 2012 metų nė vienas didžiųjų partijų nominuotas kandidatas į prezidentus nepriėmė valstybės lėšų. Dar vienas skirtumas – Europoje neegzistuoja Jungtinėms Valstijoms būdingi nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetai, suteikiantys galimybių kampanijos metu anonimiškai ir be apribojimų surinkti milžiniškas sumas pinigų ir jas išleisti. Vis dėlto Europos šalyse ir Jungtinėse Valstijose įstatymų numatytos galimybės rinkti lėšas turi ir daug panašumų. Išlaidų limitai neegzistuoja ne tik Jungtinėse Valstijose, bet ir daugelyje Europos Sąjungos šalių: Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Švedijoje, Danijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Airijoje, Čekijoje, Suomijoje, Estijoje, Maltoje, Kipre. Be to, Europos valstybėse galioja skirtingi įstatymai, reguliuojantys, kiek daugiausia lėšų vienas asmuo gali paaukoti. Tokių limitų nėra Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje ir daugelyje kitų Europos Sąjungos valstybių.

Įvertinus Europos šalių ir Jungtinių Valstijų politinio finansavimo reglamentavimo ypatumus galima teigti, kad nors Jungtinėse Valstijose egzistuoja ilgametės sėkmingo ir efektyvaus lėšų rinkimo tradicijos, daugelyje Europos šalių galiojantys politinių lėšų rinkimo įstatymai taip pat sudaro palankias sąlygas partijoms ir politikams rinkti lėšas iš rėmėjų. Jungtinių Valstijų ir Europos šalių politinio finansavimo tyrimai analizuojami kitose dviejose šio straipsnio dalyse.

Politinio finansavimo tyrimai Jungtinėse Amerikos Valstijose: įstatymai, politinio veiksmo komitetai ir lėšų rinkimas iš individualių aukotojų

Pirmųjų Jungtinių Valstijų politinių kampanijų lėšas reguliuojančių įstatymų atsiradimas ir didėjanti finansų įtaka politikai paskatino mokslininkus tyrinėti šią temą jau XX a. pradžioje. Pirmasis to ėmėsi Jamesas K. Pollockas, 1926 metais jis nuodugniai ištyrė politinių

finansavimą reguliuojančius įstatymus, politinėms kampanijoms surenkamų lėšų šaltinius, šių lėšų rinkimo metodus, valdymą ir kampanijų išlaidas Jungtinėse Valstijose¹⁸. Louise Overacker 1932 metais taip pat gvildeno šias temas ir lygino politinio finansavimo įstatymus Jungtinėse Valstijose ir kitose šalyse¹⁹. L. Overacker įvertino darbininkų klasės indėlį į šalies politinių lėšų kaupimą ir nustatė, kad šis indėlis yra nedidelis²⁰. Be to, ji tyrė 1936 metų²¹, 1940 metų²² ir 1944 metų²³ prezidento rinkimų kampanijų finansavimą. Johnas W. Lederle analizavo politinių komitetų išlaidas priėmus Hatcho aktą²⁴ ir partijų finansavimą per prezidento rinkimus²⁵.

Šiuo laikotarpiu jau vyko ir mokslininkų diskusijos politinio finansavimo temomis, pavyzdžiui, 1928 metais George'as Lundbergas teigė, kad politinę korupciją nugalėti reikėtų ne keičiant finansavimo įstatymus, bet atliekant šalies socialinę reorganizaciją, pritaikant savitą valdžios sistemą įvairiems regionams. Jis taip pat siūlė daugiau sprendimų priėmimo galių suteikti ekspertams, o ne masėms²⁶. Carltonas G. Ketchumas 1938 metais rašė apie Respublikonų partijos pastangas

¹⁸ Pollock, James K. *Party Campaign Funds*. A. A. Knopf. New York, 1926. 296 p.

¹⁹ Overacker, Louise. *Money in elections*. The Macmillan company. New York, 1932. 476 p.

²⁰ Overacker, Louise. Labor's Political Contributions. *Political Science Quarterly*. 1939, vol. 54, no. 1, p. 56–68.

²¹ Overacker, Louise. Campaign Funds in the Presidential Election of 1936. *American Political Science Review*. 1937, vol. 31, p. 473–498.

²² Overacker, Louise. Campaign Finance in the Presidential Election of 1940. *The American Political Science Review*. 1941, vol. 35, no. 4, p. 701–727.

²³ Overacker, Louise. American Government and Politics: Presidential Campaign Funds, 1944. *The American Political Science Review*. 1945, vol. 39, no. 5, p. 899–925.

²⁴ Lederle, John W. Political Committee Expenditures and the Hatch Act. *Michigan Law Review*. 1945, vol. 44, no. 2, p. 294–299.

²⁵ Lederle, John W. Party Finance in a Presidential Election Year. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 1948, vol. 259, Parties and Politics: 1948, p. 64–74.

²⁶ Lundberg, George. Campaign Expenditures and Election Results. *Social Forces*. 1928, vol. 6, no. 3.

atsiriboti nuo kelių didžiųjų rėmėjų, siekiant gauti lėšų iš kuo daugiau įvairių donorų, kad taip būtų užtikrinamas skaidrumas, ir siūlė šį lėšų pritraukimo modelį taikyti ir kitiems politikos dalyviams²⁷.

Nuo XX a. vidurio politinį finansavimą Jungtinėse Valstijose ėmė tyrinėti įvairių sričių mokslininkai. Kalbant apie šio laikotarpio tyrimus, ypač svarbu išskirti Alexanderio Heardo ir Herberto E. Alexanderio darbus. A. Heardas atliko itin plataus masto politinio finansavimo Jungtinėse Valstijose analizę – jis tyrė pinigų reikšmę politikai, politinėms kampanijoms aukojančių asmenų motyvus, politikų surenkamų lėšų šaltinius, lėšų rinkimo būdus, lėšų rinkimo įtaką valdžiai ir politinių kampanijų išlaidas²⁸. O H. E. Alexanderis atskirose knygose aprašė ištirtus visus Jungtinių Valstijų prezidento rinkimus nuo 1960 iki 1992 metų, jis atskirai tyrinėjo visų kandidatų finansinę aplinką prieš nominaciją ir po jos, kandidatų lėšų rinkimo būdus, kandidatų rinkimų ir ne rinkimų²⁹ išlaidas, partijų suvažiavimų išlaidas, politinio veiksmo komitetų³⁰ įtaką ir kitus finansinius konkrečių rinkimų aspektus. Be to, H. E. Alexanderis tyrė kampanijų finansavimą įvairiose valstijose ir įstatymų įtaką politiniam finansavimui. Iš viso politinio finansavimo tema jis parašė 20 knygų ir daugiau kaip 200 monografijų bei straipsnių³¹.

Išanalizavus XX a. antroje pusėje ir XXI a. pradžioje atliktus mokslinius tyrimus, kuriuose nagrinėjamas politinis finansavimas Jungtinėse Valstijose, galima išskirti tris pagrindines šių tyrimų kryptis:

²⁷ Ketchum, Carlton G. Political financing, 1937 model. *Public Opinion Quarterly*. 1938, vol. 2, no. 1, p. 135–140.

²⁸ Heard, Alexander. *The Costs of Democracy*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1960.

²⁹ Rinkimų („hard money“) lėšų panaudojimą griežtai reguliuoja įstatymai, o ne rinkimų („soft money“) lėšos, skirtos su rinkimais tiesiogiai nesusijusioms partijoms reikmėms, įstatymo nekontroliuojamos.

³⁰ Angl. *Political Action Committee* (PAC) – tai organizacija, renkanti pinigus iš savo narių ir leidžianti tuos pinigus rinkimų tikslais.

³¹ Cornette, Gloria; Herbert, E. Alexander. The Campaign Finance Institute, n. d. Prieiga per internetą: <http://www.cfinst.org/HerbertEAlexander/Bio.aspx> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].

1. Politinį finansavimą ir lėšų rinkimą reguliuojantys Jungtinių Valstijų įstatymai.
2. Politinio veiksmo komitetų (PACs ir Super PACs), kurių paskirtis rinkti lėšas, veikla.
3. Politinių lėšų rinkimas iš individualių aukotojų.

Šioje straipsnio dalyje analizuojama mokslinė literatūra skirstoma pagal tokias tris temas.

Politinį finansavimą ir lėšų rinkimą reguliuojantys Jungtinių Valstijų įstatymai. Politinio finansavimo tyrimų problematikai didelę įtaką turėjo naujų įstatymų priėmimas. 1972 metais prezidentas Richardas Nixonas pasirašė Federalinį rinkimų kampanijos aktą³², vėliau jis buvo keičiamas 1974, 1976 ir 1979 metais. Aktas ir jo pakeitimai nustatė aiškius lėšų rinkimo ir išlaidų per rinkimus limitus (vėliau jie buvo pripažinti prieštaraujantys Konstitucijai), numatė būtinybę registruoti visas aukas ir stambiuosius rėmėjus, taip pat ir Federalinės rinkimų komisijos, prižiūrinčios Jungtinių Valstijų rinkimų kampanijų lėšas, įkūrimą. Svarbiausias šio teisės akto tikslas – sumažinti turtingų rėmėjų įtaką šalies politikai.

Federalinio rinkimų kampanijos akto priėmimas turėjo didelę įtaką šalies politinio finansavimo tvarkai, tad mokslininkai ėmė analizuoti jo padarinius ir dažnai jų požiūriai skyrėsi. Samuelis Issacharoffas ir Pamela S. Karlan kritikavo šį aktą ir teigė, kad praėjus ketvirčiui amžiaus nuo jo priėmimo šalies politika pasirodė „kaip niekada beprasmė, varoma pinigų, uždara“³³. F. Leslie Seidle'as taip pat pažymėjo, kad šis aktas neturėjo teigiamo efekto kontroliuojant kampanijų kaštus, tačiau, anot jo, bent jau padarė rinkimus skaidresnius dėl įvesto griežtesnio pinigų srautų ir rėmėjų registracijos reikalavimo³⁴. Micha-

³² Angl. *Federal Election Campaign Act (FECA)*.

³³ Karlan, Pamela S.; Issacharoff, Samuel. The Hydraulics of Campaign Finance Reform. *Texas Law Review*. 1999, vol. 77, no. 7.

³⁴ Seidle, F. Leslie. *Comparative Issues in Party and Election Finance*. Dundurn Press, 1991. 268 p.

elas Patrickas Allenas ir Philipas Broylesas tyrinėjo turtingų Jungtinių Valstijų šeimų aukojimo statistiką nuo 1972 iki 1984 metų ir nustatė, kad įgyvendinus Federalinį rinkimų kampanijos aktą sumažėjo kandidatams aukojančių milijonierių ir milijardierių skaičius ir jų aukojamų sumų dydis, tačiau nesumenko galutinės kandidatų surenkamų aukų sumos³⁵. Tai rodo, kad akto įgyvendinimas padėjo sumažinti turtingų šeimų įtaką politikams, bet neatėmė iš politikų galimybės surinkti didžiulį kiekį lėšų, kaip ir anksčiau, – tik iš gausesnio skaičiaus įvairių aukotojų.

2002 metais buvo priimtas Dvipartinės kampanijos reformos aktas³⁶, vienas iš naujausių įstatymų, turinčių didelę įtaką finansams. Juo irgi siekta apriboti turtingų rėmėjų įtaką, taip pat ir bandymą įvesti papildomus lėšų rinkimo ir išlaidų limitus, kurių dalį Aukščiausiasis Teismas ir vėl panaikino. Akto priėmimas sulaukė nemenko tyrėjų dėmesio. Kampanijų lėšas tyrinėjantys mokslininkai Michaelas J. Malbinas, Anthony Corrado ir Raymondas La Raja „Politikos analizės ir vadybos žurnale“ („Journal of Policy Analysis and Management“) diskutavo, ar Dvipartinės kampanijos reformos aktas stiprina Jungtinių Valstijų politinę sistemą, ir pateikė du priešingus požiūrius. A. Corrado nuomone, aktas yra naudingas, nes padeda išvengti korupcijos politikoje ir padidina finansinių transakcijų skaidrumą, o R. La Raja teigė, kad aktas neadekvačiai silpnina šalies partijas, suteikdamas didelę galią nuo partijų nepriklausančioms politikos dalyvių grupėms, o tai menkina visą politinę sistemą³⁷. Atskirame straipsnyje R. La Raja taip pat aiškino, kad aktas išlaiko ankstesnės sistemos trūkumus, atsikratęs jos

³⁵ Allen, Michael Patrick; Broyles, Philip. Campaign Finance Reforms and the Presidential Campaign Contributions of Wealthy Capitalist Families. *Social Science Quarterly* (University of Texas Press). 1991, vol. 72, no. 4, p. 738–750.

³⁶ Angl. *Bipartisan Campaign Reform Act* (BCRA).

³⁷ Malbin, Michael J.; Corrado, Anthony; La Raja, Raymond. Will the BCRA strengthen the political system? *Journal of Policy Analysis and Management*. 2005, vol. 24, no. 3, p. 599–610.

pranašumų³⁸. Davidas B. Magleby, Bradley Jonesas ir Davidas Lassenas tyrė, kokią įtaką šio įstatymo, dažnai laikyto neparankiu Demokratų partijai, priėmimas turėjo demokratų politikų galimybėms rinkti lėšas, ir nustatė, kad demokratai sėkmingai varžėsi rinkdami lėšas ir, nors prognozuota priešingai, nenusileido respublikonams³⁹.

Politinio finansavimo tyrimams aktualus ir 2010 metais paskelbtas Aukščiausiojo Teismo sprendimas organizacijos „Citizens United“ ir šalies rinkimų komisijos byloje. Šiuo sprendimu nepolitinės organizacijos įgavo teisę neribotai rinkti ir leisti lėšas politiniais tikslais. Tai lėmė svarbius pokyčius Jungtinių Valstijų politinio finansavimo diskurse, nes buvo steigiami nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetai, kurie greitai virto labai svarbiu kandidatų į prezidentus finansavimo įrankiu. Plačiau moksliniai politinio veiksmo komitetų ir nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetų tyrimai analizuojami kitame skirsnyje.

Politinio veiksmo komitetų (PACs ir Super PACs), kurių paskirtis rinkti lėšas, veikla. Federalinio rinkimų kampanijos akto priėmimas 1972 metais apribojo ir politinio veiksmo komitetų veiklą. Naujos sąlygos paskatino politinio veiksmo komitetų atsiradimo tyrimus, o jų rezultatai ne visada buvo vienodi. Pavyzdžiui, Andrew P. Buchsbaumas analizavo politinio veiksmo komitetų, renkančių lėšas kandidatams, išpopuliarėjimą tuo metu, kai Aukščiausiasis Teismas panaikino Federaliniame rinkimų kampanijos akte numatytus išlaidų limitus. A. P. Buchsbaumas nustatė, kad iš to kyla tokių problemų kaip atsirandanti kandidatų priklausomybė nuo komitetų arba komitetų atskaitomybės trūkumas⁴⁰. Johnas R. Mulkernas, Edwardas Handleris

³⁸ La Raja, Raymond. From Bad to Worse: The Unraveling of the Campaign Finance System. *The Forum*. 2008, vol. 6, no. 1.

³⁹ Magleby, David B.; Jones, Bradley; Lassen, David. Turning the Tables: Individual Contributions, Member Contributions, and the Changing Campaign Finance Environment. *The Forum*. 2009, vol. 7, no. 1.

⁴⁰ Buchsbaum, Andrew P. Campaign Finance Re-Reform: The Regulation of Independent Political Committees. *California Law Review*. 1983, vol. 71, no. 2.

ir Lawrence'as Godtfredszenas tyrė tuometinę korporatyvinių politinio veiksmo komitetų finansinę galią ir įvertino ją tik kaip „kuklią“⁴¹.

XXI amžiuje tyrimai ir mokslinės diskusijos apie politinio veiksmo komitetų įtaką politikai tęsiasi. Jeffrey Milyo, Davidas Primo ir Timothy Groseclose'as teigė, kad šių komitetų veiklai skiriama per daug dėmesio, nes įplaukos iš jų sudaro vos 10 proc. kampanijų išlaidų Kongreso rinkimuose⁴². Claytonas D. Peoplesas išnagrinėjo daugelį politinio veiksmo komitetų įtaką analizuojančių mokslinių straipsnių ir nustatė, kad jų reikšmę Kongrese retai galima prilyginti grynų „paslaugos už paslaugą“ apsikeitimu, tačiau dažniausiai į politiką investuojančios interesų grupės sulaukia dividendų, net jei jie ir nebūna iš anksto pažadėti⁴³.

Politinio veiksmo komitetus aprašantys moksliniai straipsniai XXI amžiuje turi savitų bruožų, mažiau būdingų ankstesniems tyrimams. Pastaraisiais metais daugiau mokslininkų tyrinėjo politinio veiksmo komitetų veiklą iš lyčių lygybės perspektyvos. Pavyzdžiui, Peteris Francia tyrė moterų politinio veiksmo komitetų įtaką ir nustatė, kad moterų komitetai kampanijos pradžioje aukoja išskirtinai daug lėšų Demokratų partijos kandidatėms. Taip jie padeda vėliau surinkti joms lėšų ir iš kitų rėmėjų ir sulaukti didesnio rinkėjų palaikymo⁴⁴. Christine Day ir Charlesas Hadley analizavo dviejų moterų politinio veiksmo komitetų, prijaučiančių skirtingoms politinėms jėgoms – respublikonams bei demokratams, aukojimo ypatumus ir nustatė, kad abu komitetai aukoja moterims kandidatėms, pasisakančioms už abortų

⁴¹ Mulkern, John R.; Handler, Edward; Godtfredszen, Lawrence. Corporate PACs as Fundraisers. *California Management Review*. 1981, vol. 23, no. 3, p. 49–55.

⁴² Milyo, Jeffrey; Primo, David; Groseclose, Timothy. Corporate PAC Campaign Contributions in Perspective. *Business & Politics*. 2000, vol. 2, no. 1.

⁴³ Peoples, Clayton D. Campaign Finance and Policymaking: PACs, Campaign Contributions, and Interest Group Influence in Congress. *Sociology Compass*. 2013, vol. 7, no. 11.

⁴⁴ Francia, Peter. Early Fundraising by Nonincumbent Female Congressional Candidates: The Importance of Women's PACs. *Women & Politics*. 2001, vol. 23, no. 1/2.

legalizavimą, nors šių moterų pažiūros kitais klausimais buvo visiškai skirtingos⁴⁵.

Dar plačiau analizuojama viena iš politinio veiksmo komitetų rūšių – nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetai⁴⁶. Šie komitetai įgavo galią 2010 metais, Aukščiausiam Teismui priėmus sprendimą organizacijos „Citizens United“ ir šalies rinkimų komisijos byloje. Nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetai pasižymi tuo, kad negali tiesiogiai remti kandidatų finansiškai, tačiau turi teisę už neribotą sumą pirkti už kandidatus ar prieš juos nukreiptą reklamą žiniasklaidoje. Šių komitetų išpopuliarėjimas ir vis didėjanti jų įtaka lėmė, kad daugelis mokslininkų susidomėjo nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetų ypatumais. Pavyzdžiui, Richardas Briffaultas išsamiai išanalizavo nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetus ir teigė, kad šių grupių atsiradimą galima laikyti nauja Jungtinių Valstijų politikos era⁴⁷. Girishas Gulati tyrė šių komitetų veiklą prieš 2012 metų prezidento rinkimus ir pasidalijo įžvalgomis, kokią įtaką jie gali turėti ateities rinkimams. Anot jo, nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetai yra ir bus itin reikšmingi politinių kampanijų dalyviai, kurių bene vienintelė silpnoji vieta – būtinybė skelbti komitetui aukojusių asmenų vardus ir pavardes⁴⁸. Šia tema tyrimus atliko ir Melissa M. Smith bei Larry Powellas. Jie ne tik analizavo nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetų veiklą, bet ir siūlė padarius pataisą Konstitucijoje uždrausti šios rūšies komitetams dalyvauti politikoje⁴⁹.

⁴⁵ Day, Christine L.; Hadley, Charles D. Who Contributes? Similarities and Differences Between Contributors to EMILY'S List and WISH List. *Women & Politics*. 2002, vol. 24, no. 2.

⁴⁶ Angl. *Super PACs*.

⁴⁷ Briffault, Richard. Super PACs. *Minnesota Law Review*. 2012, vol. 96, no. 5.

⁴⁸ Gulati, Girish. Super PACs and Financing the 2012 Presidential Election. *Society*. 2012, vol. 49, no. 5.

⁴⁹ Smith, Melissa M.; Powell, Larry. *Dark Money, Super PACs, and the 2012 Election*. Lexington Books, 2014. 126 p.

Politinių lėšų rinkimas iš individualių aukotojų. XX a. antroje pusėje politinio finansavimo tyrimų lauke imta nuodugniau analizuoti lėšų rinkimo tiesiogiai iš individualių aukotojų galimybes, įskaitant ir nedideles aukas iš „paprastų žmonių“⁵⁰. Ruth S. Jones ir Anne H. Hopkins išnagrinėjo lėšų rinkimo iš individualių aukotojų būdus ir išskyrė keturis pagrindinius. Tai būtų: tiesiogiai paštu siunčiami popieriniai laišakai, telefoniniai skambučiai, tiesioginis (akis į akį) asmeninis kreipimasis ir grupinis kreipimasis⁵¹. Cliffordas W. Brownas (jaun.), Lynda W. Powell ir Clyde'as Wilcozas analizavo lėšų rinkimo būdus, taikytus 1988 ir 1992 metų prezidento nominacijos rinkimuose – nuo paremti kviečiančių popierinių laiškų iki asmeninio kreipimosi, taip pat tyrė kandidatų turimų išteklių poveikį lėšų rinkimo būdams, gvildeno pagrindinius aukojimo motyvus: tikslą, solidarumą ir materialinį suinteresuotumą⁵².

Politinį finansavimą tiriantys autoriai XXI amžiuje ėmė dar dažniau rašyti tokius mokslo darbus, kuriuose iš visų politinio finansavimo temų tyrinėjamas tik lėšų rinkimas iš atskirų asmenų. Tai lėmė ir jau minėti naujai priimti įstatymai, ir atsiradusios galimybės rinkti lėšas internetu. Kai kurie autoriai tyrė geografinių veiksnių įtaką politikų ir partijų vykdomam lėšų rinkimui. Pavyzdžiui, Jamesas G. Gimpelas, Francesas E. Lee ir Joshua Kaminski nustatė, kad geografinė vietovė, kurioje žmogus gyvena, turi įtakos jo sprendimui aukoti lėšų politikams, ir ta įtaka yra nepriklausoma nuo tokių asmens demografinių ypatumų kaip finansinė padėtis, amžius ar profesija⁵³.

⁵⁰ Angl. „grassroots“ *fundraising*.

⁵¹ Jones, Ruth S.; Hopkins, Anne H. State Campaign Fund Raising: Targets and Response. *The Journal of Politics*. 1985, vol. 47, no. 2.

⁵² Brown, JR., Clifford, W.; Powell, Lynda W.; Wilcox, Clyde. *Serious money: fundraising and contributing in presidential nomination campaigns*. Cambridge University Press, 1995. 197 p.

⁵³ Gimpel, James G.; Lee, Frances E.; Kaminski, Joshua. The Political Geography of Campaign Contributions in American Politics. *The Journal of Politics*. 2006, vol. 68, no. 3.

P. Francia su kolegomis išsamiai tyrė stambiųjų individualių rėmėjų, aukojančių daugiau nei po 200 dolerių, įtaką Kongreso rinkimams, be to, siekė nustatyti, kokie žmonės rinkimams aukoja dideles sumas, kiek kandidatų ir kokiomis sumomis jie remia, kas juos motyvuoja⁵⁴. Smulkiais aukomis politikus remiančių aukotojų vaidmenį tyrė Wesley Y. Joe *et al.* nustatė, kad smulkieji rėmėjai skiriasi nuo stambiųjų rėmėjų, o savo pažiūromis kai kuriais atvejais yra panašesni į visai neaukujančius asmenis nei į stambiuosius rėmėjus. Smulkieji rėmėjai tyrime išsiskyrė tuo, kad jie dažniau aukojo nesitikėdami patenkinti savo pačių ekonominių interesų, taip pat, be finansinės paramos, jie dažniau kampanijai skyrė ir savo laiko, t. y. tapo kampanijos savanoriais⁵⁵.

Individualių rėmėjų tema tyrinėta ir kitais aspektais. Štai Russellas N. Jamesas III aiškino politikams aukojančių namų ūkių socialinius bei ekonominius ypatumus ir nustatė, kad politikus daugiausia remia dideles pajamas gaunančių, išsilavinusių baltaodžių namų ūkiai⁵⁶. Jamesas J. Feigenbaumas ir Cameronas A. Sheltonas nustatė, kad žmonės per pirminius rinkimus⁵⁷ daug labiau linkę aukoti pinigų tiems kandidatams, kurie laikomi turinčiais daugiau šansų laimėti⁵⁸. Per 2008 ir 2012 metų prezidento rinkimus itin ryškiai išaugo smulkiųjų rėmėjų skaičius, tad politinę situaciją įvairiuose mokslo darbuose išsamiai išanalizavo ir Michaelas J. Malbinas, tiriantis įvairius šios temos

⁵⁴ Francia, Peter L.; Green, John C.; Herrnson, Paul S.; Powell, Lynda W.; Wilcox, Clyde. *The Financiers of Congressional Elections: Investors, Ideologues, and Intimates*. Columbia University Press, 2003. 216 p.

⁵⁵ Joe, Wesley Y.; Malbin, Michael J.; Wilcox, Clyde; Brusoe, Peter W.; Pimlott, Jamie P. *Do Small Donors Improve Representation? Some Answers from Recent Gubernatorial and State Legislative Elections*. The CFI Small Donor Project, 2008.

⁵⁶ James III, Russell N. An econometric analysis of household political giving in the USA. *Applied Economics Letters*. 2009, vol. 16, no. 5.

⁵⁷ Angl. *primaries*.

⁵⁸ Feigenbaum, James J.; Shelton, Cameron A. The Vicious Cycle: Fundraising and Perceived Viability in US Presidential Primaries. *Quarterly Journal of Political Science*. 2013, vol. 8, no. 1.

aspektus. M. J. Malbinas pabrėžė, kad, net ir matant sėkmingą Baracko Obamos pavyzdį savarankiškai renkant lėšas, kandidatams turi būti išlaikyta galimybė gauti lėšų ir iš valstybės⁵⁹.

Analizuojant lėšų rinkimo iš individualių asmenų tendencijas XXI amžiuje, dėmesys skiriamas interneto, kaip lėšų rinkimo kanalo, tyrimui. Tokie tyrimai paprastai apima ne vien lėšų rinkimo internetu analizę. Dažniausiai tam tikri rinkimai tyrinėjami plačiai, pavyzdžiui, analizuojamas politinis finansavimas per konkrečius rinkimus, taip pat atsižvelgiant ir į lėšų rinkimo internetu tendencijas, arba tiriama vien interneto įtaka konkretiems rinkimams, atsižvelgiant ir į galimybes internetu rinkti lėšas. Josephas Grafas, išanalizavęs interneto įtaką renkant lėšas 2004 metų prezidento rinkimų laikotarpiu, ypač kandidato Howardo Deano kampanijoje, prognozavo dar didesnę šio komunikacijos kanalo reikšmę rinkimams ateityje⁶⁰. Panašaus požiūrio laikėsi ir Matthew Hindmanas, kuris nagrinėjo, kaip internetas buvo naudojamas H. Deano komunikacijos kampanijoje. Jis pabrėžė, kad šiuo atveju H. Deano vykdyto lėšų rinkimo reikšmė buvo milžiniška⁶¹. Tačiau, Costo Panagopoulos ir Danielio Bergano teigimu, nepaisant žiniasklaidos dėmesio interneto reikšmei, iš tiesų aukotojų skaičius padidėjo dėl išaugusio susidomėjimo rinkimais, o ne technologijų įtakos⁶². Be to, C. Panagopoulos ir D. Berganas tyrė aukotojų internetu ir tradiciniais kanalais ypatybes⁶³.

⁵⁹ Malbin, Michael J. *Small Donors, Large Donors and the Internet: The Case for Public Financing after Obama*. The Campaign Finance Institute, 2009. Prieiga per internetą: http://www.cfinst.org/president/pdf/PresidentialWorkingPaper_April09.pdf [žiūrėta 2016 m. lapkričio 20 d.].

⁶⁰ Graf, Joseph. Donors and Fundraising in the 2004 Presidential Campaigns. *National Civic Review*. 2006, vol. 95, no. 3.

⁶¹ Hindman, Matthew. The Real Lessons of Howard Dean: Reflections on the First Digital Campaign. *Perspectives on Politics*. 2005, vol. 3, no. 1.

⁶² Panagopoulos, Costas; Bergan, Daniel. Contributions and Contributors in the 2004 Presidential Election Cycle. *Presidential Studies Quarterly*. 2006, vol 36, no. 2.

⁶³ Panagopoulos, Costas; Bergan, Daniel. Online Fund-Raising and Contributors in the 2004 Presidential Campaign. *Social Science Computer Review*. 2007, vol. 25, no. 4.

Ypač plačiai tyrinėta 2008 metų Jungtinių Valstijų prezidento rinkimų kampanija ir jos metu Baracko Obamos plėtotą lėšų rinkimo komunikacija. Išsamiai 2008 metų prezidento ir Kongreso rinkimų lėšas išanalizavo Davidas B. Magleby ir Anthony Corrado su komanda. Kaip ir daugelis kitų autorių, jie teigė, kad šie istoriniai rinkimai ir nauji lėšų rinkimo būdai gali visam laikui pakeisti Jungtinių Valstijų politiką⁶⁴.

Mokslo darbuose dažnai tiriami interneto komunikacijos ypatumai 2008 metų rinkimuose, išskiriant lėšų rinkimą internete kaip vieną iš tyrimų objektų, bet ne vienintelį. Pavyzdžiui, Johnas Allenas Hendricksas ir Robertas E. Dentonas (jaun.) analizavo, kaip naujųjų technologijų naudojimas padėjo B. Obamai laimėti. Anot jų, esminis lėšų rinkimo įrankis B. Obamos kampanijoje buvo elektroninis paštas⁶⁵. Derrickas L. Cogburnas ir Fatima K. Espinoza-Vasquez tyrė interneto įtaką pilietiniam aktyvumui šiuose rinkimuose. Kaip vieną iš trijų tyrimo aspektų jie nurodė socialinį-techninį faktorių, lėmusį B. Obamos sėkmę renkant lėšas internetu. Kaip reikšmingiausią veiksnį jie taip pat nurodė nuolatinį personalizuotų elektroninių laiškų, kuriuose buvo prašoma finansinės paramos, siuntimą⁶⁶. Mitchellas S. McKinney ir Mary C. Banwart su kolegomis irgi analizavo per 2008 metų rinkimus internete plėtotą komunikaciją, be to, ir internetu renkamas lėšas. Autorių nuomone, pagrindinė B. Obamos sėkmės renkant lėšas priežastis – ypač stipri interneto komunikacijos profesionalų komanda, išaugusi iki 30 darbuotojų, tarp kurių buvo ir tokių savo

⁶⁴ *Financing the 2008 Election: Assessing Reform* (red. MAGLEBY, David B.; CORRADO, Anthony). Brookings Institution Press, 2011. 341 p.

⁶⁵ *Communicator-in-Chief: How Barack Obama Used New Media Technology to Win the White House* (red. Allen Hendricks, John; Denton JR., Robert E.). Lexington Books, 2010. 188 p.

⁶⁶ Cogburn, Derrick L.; Espinoza-Vasquez, Fatima K. From Networked Nominee to Networked Nation: Examining the Impact of Web 2.0 and Social Media on Political Participation and Civic Engagement in the 2008 Obama Campaign. *Journal of Political Marketing*. 2011, vol. 10, no. 1–2.

srities specialistų kaip buvę H. Deano komandos nariai bei vienas iš „Facebook“ įkūrėjų⁶⁷.

Praėjus ketveriems metams, 2012-ais B. Obama pakartojo ankstesnių rinkimų, vykusių 2008 metais, sėkmę renkant lėšas ir net pagerino rezultatus. Davidas B. Magleby su kolegomis atskiruose leidiniuose aprašė kiekvienų Jungtinių Valstijų prezidento rinkimų nuo 2000 metų finansavimą. Jie plačiai ištyrė ir 2012 metų prezidento rinkimų finansavimą: kokie buvo surinktų lėšų šaltiniai, kaip lėšos buvo naudojamos, kokių rezultatų sulaukta veikiant skirtingais būdais ir kokia buvo interesų grupių įtaka šiems rinkimams. Pastebėta, kad B. Obama ne tik surinko daugiau lėšų už oponentą Mittą Romney, bet ir turėjo didesnių galimybių kontroliuoti surinktus pinigus, o M. Romney dažnai turėjo pasikliauti nepriklausomų išlaidų politinio veiksmo komitetais⁶⁸.

Interneto priemonių naudojimas 2012 metų rinkimuose taip pat buvo tyrinėtas, nors šiuose rinkimuose, nepaisant surinktos rekordinės lėšų sumos, interneto priemonių naudojimas nesukėlė tokio perversmo kaip 2008 metų interneto kampanija. Jenny Bronstein tyrė, kaip kandidatai į Jungtinių Valstijų prezidentus per 2012 metų kampanijas lėšoms rinkti ir savanoriams organizuoti išnaudojo socialines medijas. Ji pristatė terminą „aistrualių politika“⁶⁹, kuris apibūdina socialinėse medijose kandidatų santykį su rinkėjais, paremtą ne protu ir logika, o emociniu jautrumu⁷⁰. Jennifer Stromer-Galley atliko išsamią penkerių prezidento rinkimų nuo 1996 iki 2012 metų analizę ir išaiškino, kaip kiekvienuose iš šių rinkimų buvo išnaudojamos interneto galimybės komunikacijai plėtoti ir lėšoms rinkti. J. Stromer-Galley teigimu, B. Obamos sėkmę renkant lėšas lėmė ne tik interneto inovacijų

⁶⁷ *Communication in the 2008 U.S. Election: Digital Natives Elect a President* (red. McKinney, Mitchell S.; Banwart, C.). Peter Lang Publishing Inc, 2010. 329 p.

⁶⁸ Magleby, David B. *Financing the 2012 Election*. Brookings Institution Press, 2014. 240 p.

⁶⁹ Angl. *fandom politics*.

⁷⁰ Bronstein, Jenny. Like me! Analyzing the 2012 presidential candidates' Facebook pages. *Online Information Review*. 2013, vol. 37, no. 2.

išnaudojimas, bet ir daugiau įvairių veiksmų: 1) jo kandidatavimas pritraukė maištautojų ir jaunimo auditorijas, kurioms interneto erdvė yra geriausiai pažįstama ir artima; 2) jo kampanijos žinutė, kad kiekvienas iš mūsų gali daryti pokyčius, buvo tinkamai suderinta su interneto strategija (B. Obamos interneto platformose žmonės iš tiesų galėjo prisidėti prie pokyčių); 3) jo surinkta patyrusių profesionalų komanda geriau nei bet kas kitas suvokė, kaip plėtoti komunikaciją ir kada⁷¹.

Apibendrinant galima teigti, kad pastaruosius kelerius metus politinio finansavimo situacija Jungtinėse Valstijose yra smarkiai besikeičianti. XX a. antroje pusėje beveik visi kandidatai į prezidentus pirminiuose rinkimuose priėmė valstybės skiriamas lėšas, taip atsisakydami galimybės patys neribotai rinkti lėšas. Iki 2008 metų visi kandidatai priėmė valstybės lėšas per visuotinius prezidento rinkimus. B. Obama 2008 metais pirmasis visiškai atsisakė valstybės paramos tiek per pirminius, tiek per visuotinius rinkimus ir surinko tuo metu rekordinę lėšų sumą – beveik 750 milijonų⁷². Nuo 2012 metų rinkimų visi kandidatai atsisako valstybės finansavimo ir, savarankiškai rinkdami lėšas, toliau gerina rekordus⁷³.

Šiuos pokyčius lemia ne tik besikeičiantys įstatymai, bet ir naujos lėšų rinkimo galimybės, kurias teikia internetas. 2004 metų prezidento rinkimai ir ypač H. Deano kampanija per pirminius rinkimus tik parodė interneto galimybes renkant lėšas, o po 2008, 2012 ir 2016 metų prezidento rinkimų paaiškėjo, kad interneto komunikacijos galimybės mobilizuojant piliečius ir renkant lėšas gali turėti esminę įtaką rinkimų baigčiai. Todėl nenuostabu, kad interneto komunikacija ir jos galimybės renkant lėšas tampa svarbiu Jungtinių Valstijų mokslininkų tyrimų

⁷¹ Stromer-Galley, Jennifer. *Presidential Campaigning in the Internet Age*. Oxford University Press, 2014. 240 p.

⁷² Luo, Michael. Obama Hauls in Record \$750 Million for Campaign. *The New York Times*, 2008. Prieiga per internetą: <http://www.nytimes.com/2008/12/05/us/politics/05donate.html> [žiūrėta 2016 m. gruodžio 15 d.].

⁷³ Thompson, Marilyn W. The Price of Public Money. *The Atlantic*, 2016. Prieiga per internetą: <http://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/05/the-price-of-public-money/484223/> [žiūrėta 2016 m. gruodžio 15 d.].

objektu. Kokia situacija politinio finansavimo srityje vyrauja Europos šalyse ir kaip keitėsi mokslininkų tyrimai šia tema, analizuojama kitoje straipsnio dalyje.

Politinio finansavimo tyrimai Europoje: valstybės finansavimas, įstatymai ir lėšų įtaka rinkimų rezultatams

XX amžiuje mokslininkų, rašančių apie politinį finansavimą, aktyvumas ir įdirbis Jungtinėse Valstijose buvo daug didesnis nei kitose pasaulio valstybėse. Net pirmoji Europos valstybių politinio finansavimo analizė buvo atlikta ne pačioje Europoje, bet Jungtinėse Valstijose, kai Jamesas K. Pollockas 1932 metais ištyrė politinį finansavimą Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Vokietijoje ir Prancūzijoje. J. K. Pollockas aprašė įvairius šių šalių politinio finansavimo aspektus: lėšų rinkimo šaltinius, lėšų panaudojimo būdus, išlaidų dydį, lėšų įtaką šalių politikai ir politinį finansavimą reguliuojančius įstatymus⁷⁴. Tik antroje amžiaus pusėje už Jungtinių Valstijų ribų ėmė rasti daugiau šias temas nagrinėjančių publikacijų, kuriose lyginamos kelios šalys arba analizuojami konkrečių šalių, daugiausia Europos, atvejai.

Pirmieji politinio finansavimo tyrimai XX a. antroje pusėje buvo atliekami atskirose šalyse. Pavyzdžiui, Arnoldas J. Heidenheimeris išanalizavo Vokietijos krikščionių demokratų sąjungos finansavimą ir nustatė, kad pati partija galėtų išlaikyti tik penktadalį savo organizacinio pajėgumo, todėl jai yra būtina išorinė parama⁷⁵. Tuo laikotarpiu Vokietijoje partijos nebuvo remiamos valstybės, taip pat trūko politinį finansavimą ribojančių įstatymų, tad priklausomybė nuo individualių ir verslo rėmėjų buvo akivaizdi. Dėl šios priežasties 1958 metais šalies Konstitucinis Teismas pritarė, kad politinės partijos būtų remiamos

⁷⁴ Pollock, James K. *Money and Politics Abroad*. A. A. Knopf, New York, 1932. 328 p.

⁷⁵ Heidenheimer, Arnold J. German Party Finance: The CDU. *The American Political Science Review*. 1957, vol. 51, no. 2.

valstybės, o 1967 metais Vokietijoje buvo išleistas ir tai išsamiai apibūdinantis įstatymas, aktualus iki šiol. Vokietija tapo pirmąja Europos valstybe, įteisinusia tiesioginių partijų finansavimą valstybės lėšomis.

Justinas Fisheris išsamiai išanalizavo Jungtinės Karalystės konservatorių partijos finansavimą. Anot jo, ši partija, remiama individualių ir verslo rėmėjų, sulaukia pagrįsto visuomenės pasipiktinimo ir įtarimų, kad neatskleidžia dalies aukotojų tapatybės. J. Fisherio nuomone, tokia situacija verčia galvoti apie politinio finansavimo įstatymų keitimą ir griežtesnį reguliavimą. Kaip viena iš alternatyvų, J. Fisherio teigimu, galėtų būti valstybės finansavimas, skiriamas partijoms. Tačiau jis priduria, kad toks pakeitimas būtų „ne mažiau kontroversiškas“⁷⁶. J. Fisherio minimos problemos buvo išspręstos – 2000 metais šalyje priimtas Politinių partijų rinkimų ir referendumų aktas⁷⁷ sugriežtino privalomą visų aukotojų registraciją ir numatė griežtus limitus, kiek lėšų partijos gali išleisti prieš rinkimus.

Be atskirų valstybių ir jų partijų finansavimo analizės, XX a. antroje pusėje mokslininkai ėmė daryti plačius tyrimus, apimančius bent keletą šalių. Pavyzdžiui, Arthuras Gunlicksas tyrė politinį finansavimą Šiaurės Amerikoje ir Vakarų Europoje⁷⁸, o F. L. Seidle'as analizavo ir lygino politinį finansavimą Jungtinėse Valstijose, Kanadoje, taip pat Vokietijoje ir kitose Vakarų Europos valstybėse⁷⁹. Herberto E. Alexanderio surinkta mokslininkų komanda išsamiai ištyrė ir palygino politinį finansavimą vienuolikoje šalių įvairiuose žemynuose⁸⁰. Pasauliniu mastu politinis finansavimas gvildentas ir XXI amžiuje – jį globaliai

⁷⁶ Fisher, Justin. *Political Donations to the Conservative Party. Parliamentary affairs*. 1994, vol. 47, no. 1.

⁷⁷ Angl. *Political Parties Elections and Referendums Act*.

⁷⁸ Gunlicks, Arthur. *Campaign and Party Finance in North America and Western Europe*. Westview Press, 1993. 278 p.

⁷⁹ *Comparative Issues in Party and Election Finance*. (red. Seidle, F. Leslie). Dundurn Press, 1991. 268 p.

⁸⁰ *Comparative Political Finance in the 1980s*. (red. Alexander, Herbert E.). Cambridge University Press, 1989. 288 p.

tyrinėjo Karlas-Heinzas Nassmacheris⁸¹ ir kiti mokslininkai. Šių ir kitų mokslo darbų analizė leidžia teigti, kad Europos šalyse politinio finansavimo tyrimuose vyrauja trys kryptys:

1. Partijų finansavimo valstybės lėšomis ypatumai.
2. Politinį finansavimą ir lėšų rinkimą reguliuojantys įstatymai.
3. Lėšų įtaka rinkimų rezultatams.

Šioje straipsnio dalyje analizuojama mokslinė literatūra yra skirstoma pagal tokias tris temas.

Partijų finansavimo valstybės lėšomis ypatumai. Partijų finansavimo valstybės lėšomis įtaka politikai plačiai tyrinėta Europoje, kur pastaruosius keletą dešimtmečių vis daugiau valstybių priėmė įstatymus, nustatančius valstybės dotacijas partijoms. Jonas Pierre'as, Larsas Svāsandas ir Andersas Widfeldtas analizavo partijų finansavimo valstybės lėšomis įvedimą įvairiose išsivysčiusiose šalyse ir nustatė, kad toks pasikeitimas neturėjo didelės įtakos valstybės politinei sistemai, taip pat nesumenkino ir kitų finansavimo šaltinių reikšmės partijoms⁸². Susan E. Scarrow tyrė partijų finansavimo valstybės lėšomis įtaką partijų konkurencingumui Europos Sąjungos šalyse ir nerado įrodymų, kad valstybės dotacijos darytų teigiamą ar neigiamą įtaką partijų konkurencijai⁸³. Ingrid van Biezen ir Petras Kopecký analizavo Pietų ir Rytų Europos šalių atvejus ir atskleidė, kad valstybės dotacijos tapo išskirtinai svarbia partijų finansavimo dalimi. Anot autorių, tai padeda palaikyti politinės sistemos stabilumą, kuriam sąlyginai naujose Pietų ir Rytų Europos valstybėse kitu atveju kultų pavojus⁸⁴.

⁸¹ Nassmacher, Karl-Heinz. *The Funding of Party Competition: Political Finance in 25 Democracies*. Nomos Publishers, 2009. 467 p.

⁸² Pierre, Jon; Svāsand, Lars; Widfeldt, Anders. State subsidies to political parties: Confronting rhetoric with reality. *West European Politics*. 2000, vol. 23, no. 3.

⁸³ Scarrow, Susan E. Party subsidies and the freezing of party competition: Do cartel mechanisms work? *West European Politics*. 2006, vol. 29, no. 4.

⁸⁴ Van Biezen, Ingrid; Kopecký, Petr. On the predominance of state money: Reassessing party financing in the new democracies of Southern and Eastern Europe. *Perspectives on European Politics and Society*. 2001, vol. 2, no. 3.

Politinį finansavimą ir lėšų rinkimą reguliuojantys įstatymai. Politines lėšas reguliuojantys įstatymai daugelyje valstybių tapo plačiai tiriamu objektu. Benas Cliftas ir J. Fisheris tyrė Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos politinį finansavimą reguliuojančių įstatymų panašumus bei skirtumus. Jie pastebėjo, kad Prancūzijos politinės partijos dėl išgalėjusių įstatymų tapo priklausomos nuo valstybės, o Jungtinės Karalystės politinės partijos turi daugiau galimybių išvengti valstybės kišimosi į politinio finansavimo sferą⁸⁵. Riccardo Pelizzo tyrė Italijos ir Vokietijos politinio finansavimo įstatymus ir analogiškai įvertino, kad Vokietijos politinėms partijoms pavyko išlaikyti nepriklausomybę nuo valstybės, o Italijos partijos tapo priklausomos nuo valstybės dotacijų⁸⁶.

Michaelas Pinto-Duschinsky analizavo politinio finansavimo įstatymus įvairiose pasaulio šalyse. Jis atkreipė dėmesį į globalią problemą – daugelyje valstybių, tarp jų ir išsivysčiusiose, galiojantys politinio finansavimo įstatymai nereiškia, kad tose šalyse jų yra laikomasi. Pavyzdžiui, atskleistų partijos rėmėjų sąrašus tokiose šalyse kaip Prancūzija, Italija ar Japonija jis pavadino „fantastikos kūriniais“ ir „ledkalnio viršūne“. Anot M. Pinto-Duschinsky, tai vyksta ir dėl įstatymų spragų, ir dėl politinės valios, galinčios priversti paklusti įstatymams, trūkumo⁸⁷. Analizuodami Ispanijos politinį finansavimą Enrique García Viñuela ir Carmen González De Aguilar taip pat skeptiškai vertino naujų įstatymų galimybes užtikrinti skaidrumą⁸⁸. Verta pridurti, kad Europoje teisinių politinio finansavimo aspektų tyrimai apima ne tik įstatymų poveikį, bet ir korupcijos problemą. Pavyzdžiui, Véronique

⁸⁵ Clift, Ben; Fisher, Justin. Comparative Party Finance Reform: The Cases of France and Britain. *Party Politics*. 2004, vol. 10, no. 6.

⁸⁶ Pelizzo, Riccardo. From Principle to Practice: Constitutional Principles and the Transformation of Party Finance in Germany and Italy. *Comparative Party Politics*. 2004, vol. 2, no. 2.

⁸⁷ Pinto-Duschinsky, Michael. Financing Politics: A Global View. *Journal of Democracy*. 2002, vol. 13, no. 4.

⁸⁸ Viñuela, Enrique García; Aguilar, Carmen González De. Reforming party finance in Spain. *International Journal of Iberian Studies*. 2011, vol. 24, no. 1.

Pujas ir Martinas Rhodesas tyrė Italijos, Ispanijos ir Prancūzijos skandalų, susijusių su politiniu finansavimu, kilmę⁸⁹, o Clay Clemensas gvildeno buvusio Vokietijos kanclerio Helmuto Kohlio politinio finansavimo skandalo aplinkybes⁹⁰.

Lėšų įtaka rinkimų rezultatams. Europos šalyse mokslininkai tyrė ir kampanijų išlaidų įtaką rinkimų rezultatams. Ronaldas Johnas Johnstonas ir Charlesas J. Pattie išnagrino Jungtinės Karalystės partijų išlaidas kampanijos laikotarpiu ir atskleidė, kad išlaidos gali svariai prisidėti prie rinkėjų palaikymo⁹¹. J. Fisheris, irgi analizavęs Jungtinės Karalystės atvejį, taip pat nustatė, kad didesnės išlaidos gali turėti teigiamą įtaką rinkimų rezultatams⁹². Nors atlikti tyrimai paliudijo ryšį tarp kampanijos išlaidų dydžio ir pergalės rinkimuose tikimybės, svarbu pabrėžti, kad finansai čia nėra pergalę užtikrinantis veiksnys, nes rinkimų rezultatus lemia daug įvairių faktorių.

Apibendrinant pažymėtina, kad lėšų rinkimo tyrimai tapo vienu svarbiausių dėmenų politinio finansavimo tyrimų lauke Jungtinės Valstijose, tačiau Europos šalyse tyrimų šia tema yra daug mažiau. Tokių tyrimų atlikta tik didesnė šalyse, pavyzdžiui, J. Fisheris tyrė partijų vykdomo lėšų rinkimo tendencijas Jungtinėje Karalystėje⁹³, o Aчимas Goerresas ir Martinas Höpneris analizavo šias tendencijas Vokietijoje⁹⁴. Dažniausiai tokie tyrimai buvo orientuoti į lėšų rinkimą

⁸⁹ Pujas, Véronique; Rhodes, Martin. Party finance and political scandal in Italy, Spain and France [interaktyvus]. *West European Politics*. 1999, vol. 22, no. 3.

⁹⁰ Clemens, Clay. A legacy reassessed: Helmut Kohl and the German party finance affair. *German Politics*. 2000, vol. 9, no. 2.

⁹¹ Johnston, R. J.; Pattie, C. J. The Impact of Spending on Party Constituency Campaigns at Recent British General Elections. *Party Politics*. 1995, vol. 1, no. 2.

⁹² Fisher, Justin. Party expenditure and electoral prospects: a national level analysis of Britain. *Electoral Studies*. 1999, vol. 18, no. 4.

⁹³ Fisher, Justin. Donations to political parties. *Parliamentary affairs*. 1997, vol. 50, no. 2.

⁹⁴ Goerres, Achim; Höpner, Martin. Polarizers or landscape groomers? An empirical analysis of party donations by the 100 largest German companies in 1984–2005. *Socio-Economic Review*. 2014, vol. 12, no. 3.

iš verslo organizacijų, o ne individualių rėmėjų. Be to, nėra tiriamos lėšų rinkimo internetu tendencijos ir galimybės. Tai lemia, kad tiek Europos šalyse, tiek kitose valstybėse šiuolaikiniai lėšų rinkimo tyrimai iš dalies prasilenkia su aktualijomis, kurias diktuoja Jungtinės Valstijos.

Išvados

Politinio finansavimo tyrimų tematika Jungtinėse Valstijose ir Europos šalyse turi ir bendrų bruožų, ir skirtumų. Ir ten, ir ten tyrinėjami naujai priimami įstatymai ir jų įtaka politinio finansavimo sistemai, analizuojamas finansavimas per konkrečius rinkimus, taip pat įvairiose šalyse tiriamos partijų ir kandidatų finansavimo tendencijos bei galimybės – nuo lėšų rinkimo iš individualių aukotojų, verslo įmonių, profesinių sąjungų ar politinio veiksmo komitetų iki valstybės biudžete numatytų dotacijų partijoms. Tiek Jungtinių Valstijų, tiek Europos šalių tyrimų kryptis galima suskirstyti į tris dalis. Jungtinėse Valstijose šios kryptys yra tokios: politinį finansavimą ir lėšų rinkimą reguliuojantys Jungtinių Valstijų įstatymai, politinio veiksmo komitetų, renkančių lėšas, veikla ir politinių lėšų rinkimas iš individualių aukotojų. Europoje yra tokios trys pagrindinės politinio finansavimo tyrimų kryptys: partijų finansavimo valstybės lėšomis ypatumai, politinį finansavimą ir lėšų rinkimą reguliuojantys įstatymai bei lėšų įtaka rinkimų rezultatams.

Esminė politinio finansavimo tyrimų sritis, kurioje Europos šalys atsilieka nuo Jungtinių Valstijų, yra lėšų rinkimas iš individualių aukotojų, ypač pasitelkiant internetą, kaip komunikacijos priemonę lėšoms rinkti. Be abejo, šis atsilikimas mokslinių tyrimų lauke yra padiktuotas realių politikos skirtumų – tikėtina, kad dar ilgai jokioje Europos šalyje partija ar kandidatas iš individualių rėmėjų nesurinks tokių įspūdingų sumų, kokias prieš 2008 ir 2012 metų prezidento rinkimus surinko B. Obama arba prieš 2016 metų prezidento rinkimus surinko Hillary Clinton. Nepaisant to, moksliniai Europos partijų ir kandidatų

vykdomo lėšų rinkimo tyrimai galėtų būti naudingi ne tik mokslo bendruomenei, bet ir pačioms partijoms, besitikinčioms ateityje surinkti daugiau lėšų iš individualių rėmėjų.

Tokie tyrimai būtų naudingi ir Lietuvai, kur lėšų rinkimas iki šiol nebuvo tirtas, nors politinio finansavimo tema mokslo darbus jau yra parengusios Ingrida Unikaitė⁹⁵ ir Elena Masnevaitė^{96, 97}, o politikai lėšas renka ganėtinai aktyviai. Lietuvoje prieš 2016 metų rudenį vykusius Seimo rinkimus daugiausia lėšų surinko Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (152,7 tūkst. eurų fizinių asmenų aukų ir 4,1 tūkst. fizinių asmenų smulkių aukų), Liberalų sąjūdis (beveik 108 tūkst. eurų fizinių asmenų aukų ir 7,8 tūkst. eurų fizinių asmenų smulkių aukų) ir Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (103,6 tūkst. eurų fizinių asmenų aukų ir 259 eurai fizinių asmenų smulkių aukų), į šias sumas įskaičiuotos ir atskirų partijų kandidatų surinktos lėšos.⁹⁸ Lietuvos politinės partijos ir pavieniai kandidatai renka lėšas ir internetu – tokia veikla plėtota ir per 2015 metų savivaldybių tarybų bei merų rinkimus, ir per 2016 metų Seimo rinkimus. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje partijos deda pastangas rinkdamos lėšas ir jų surenka, ateityje šis politinio finansavimo aspektas turės būti išnagrinėtas ir mūsų šalyje.

Jungtinių Valstijų ir Europos šalių mokslinės literatūros analizė taip pat atskleidė, kad trūksta mokslo darbų, kuriuose lėšų rinkimas būtų gvildinamas iš komunikacijos perspektyvos ir tiriamos partijų

⁹⁵ Unikaitė, Ingrida. Lithuania: Political Finance Regulations as a Tool of Political Manipulation. *Public Finance and Post-Communist Party Development* (red. ROPER, Steven; IKSTENS, Janis). Aldershot, 2008.

⁹⁶ Masnevaitė, Elena. Parlamentinės veiklos finansavimas kaip netiesioginio valstybinio politinių partijų finansavimo forma. *Parlamento studijos*. Nr. 10 (2011).

⁹⁷ Masnevaitė, Elena. Nauja Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo redakcija – politinis impulsas ar būtinybė? *Parlamento studijos*. Nr. 11 (2011).

⁹⁸ Savarankiškų politinės kampanijos dalyvių politinės kampanijos finansavimo ataskaitų suvestinė. Vyriausioji rinkimų komisija, 2016. Prieiga per internetą: <http://www.vrk.lt/documents/10180/611100/2016-12-08+SPKD+PKFA+suvestine.pdf/d4f37311-37c8-4f4a-818a-07df458972a9> [žiūrėta 2017 m. sausio 15 d.].

bei politikų galimybės pritraukti daugiau lėšų iš individualių aukotojų, ypač pasitelkiant interneto galimybes. Be to, trūksta kompleksinių tyrimų, kuriuose būtų išsamiai išanalizuoti visi lėšų rinkimo būdai: pradedant politikų komunikacijos internete veiksmais ir baigiant aukotojų motyvais. Lieka neatsakytas esminis klausimas – kaip įvairiose šalyse žmonės, dalyvaujantys politinėje veikloje, gali efektyviai išnaudoti interneto komunikacijos kanalus lėšoms rinkti? Atsakymas į šį klausimą yra svarbus Europai, kur daugelyje šalių įstatymai nustato palankias sąlygas lėšoms rinkti, bet partijos ir politikai ne visada sėkmingai tuo pasinaudoja.

MONEY IN POLITICS: ANALYSIS OF POLITICAL FINANCING TRENDS IN THE UNITED STATES AND EUROPE

ARNAS ALEKSANDRAVIČIUS

Summary

Keywords: political finance; political funds; campaign funds; political fundraising; campaign fundraising; regulation of political finance; donors of political parties; political parties.

In this article we analyze the legal regulation and scientific research on political finance in the United States and Europe. The aim is by analyzing the research on political fundraising carried out in the United States and Europe, to find out the main trends and lack of research. This analysis is relevant because it helps better understand the context of political finance in the United States and Europe, also to identify the trends and the need of future research. Moreover, the analysis and the introduction of topics of political finance research can become the basis of future research on political finance in the United States and Europe.

The analysis of legal regulation of political finance suggests that the laws on political finance in the United States and

European countries are often distinct, but in most cases the conditions for fundraising is good in both instances. The analysis of scientific research helped identify the main directions of the research in the United States and Europe. It was found out that the main research direction in which European countries fall behind the United States is fundraising from individual donors, and especially using internet as the channel of communication for fundraising. It was noticed that there is a lack of research analyzing fundraising from the perspective of communication, also analyzing the possibilities of improving fundraising mechanisms to raise more funds from individual donors, especially using the power of internet.

Įteikta 2017 m. vasario 7 d.